

Mezinárodní desetinné třídění (MDT) dnes kromě samotného systematického pořádání dokumentů nebo dat přítomných na nejrůznějších nosičích slouží k přenašení bloků informací v automatizovaných knihovnických systémech nebo k online vyhledávání určitých, převážně souhrnnějších informací. V současné době je také součástí záznamů v různých elektronických databázích. Znak MDT je povinným údajem pro souborný katalog CASLIN.

Je zřejmé, že do dnešní doby užívaný soubor znaků MDT, otištěný v obsáhlých tabulkách, je již zastaralý, protože věda, technika a lidské poznání vůbec se v posledních desetiletích bouřlivě rozvíjely.

Aktualizace a restrukturalizace MDT

Po FID (Fédération Internationale de Documentation - Mezinárodní federace pro dokumentaci) převzalo péči o MDT **Konsorcium pro MDT (UDC Consortium)** se sídlem v Haagu, které provádí v souboru MDT pravidelně různé úpravy a změny. Jeho záměrem je postupná restrukturalizace klasifikace MDT.

V roce 1994 **Národní knihovna ČR** obdržela od Konsorcia výlučnou licenci na zpřístupnění souboru znaků MDT v ČR. Z licenční smlouvy vyplývá pro NK ČR právo celý soubor - **UDC MRF (UDC Master Reference File)** - přeložit do českého jazyka a publikovat jej v tištěné či elektronické podobě. Součástí smlouvy je i každoroční nárok NK ČR na získání nové aktualizace MRF v angličtině ve formě .iso souboru, který lze provozovat pod systémem CDS/ISIS. NK ČR nesmí tento originální soubor znaků nikomu prodat, poskytnout, ani umožnit jeho zneužití nebo komerční využití.

MDT na CD-ROM

České vydání souboru znaků MDT, na jehož vzniku se podílel tým odborných překladatelů z řad zaměstnanců NK ČR i externistů, mělo mít původně tištěnou podobu. Nedoostatek finančních prostředků však přiměl zodpovědné pracovníky NK ČR uvažovat o jiné eventualitě. Obrátili se proto na svého dlouholetého osvědčeného partnera - firmu **Albertina icome Praha (AIP)**, s níž NK ČR vydává CD-ROM Česká národní bibliografie. Ze spolupráce NK ČR a AIP vzešlo vůbec první vydání souboru znaků MDT (UDC) na CD-ROM.

První vydání

První vydání souboru znaků MDT na CD-ROM vyšlo počátkem roku 1997. Jeho základem se stala verze UDC MRF z roku 1993, kterou NK ČR získala koncem roku 1994. Vzhledem k časové náročnosti překladu textového znění 61 000 znaků MDT a dalších údajů s jednotlivými znaky spojených, terminologických a jazykových úprav, redakčních prací, čištění dat a ladění softwaru nemohly být do 1. verze souboru znaků MDT na CD-ROM zabudovány do-

datky a změny, k nimž došlo v originální databázi v průběhu let 1994-1995.

Toto vydání CD-ROM je jednojazyčné, tj. pouze v českém jazyce. Ke zveřejnění originální anglické podoby bylo zapotřebí získat souhlas British Standards Institution (BSI).

Druhé vydání

Po získání souhlasu BSI se v červnu 1998 na trhu objevilo druhé vydání CD-ROM, zahrnující aktualizovaná data UDC MRF za léta 1994-1996. Jeho nesporným přínosem pro uživatele je možnost srovnání použitých slovních ekvivalentů znaků MDT v českém a anglickém jazyce. Kromě svého základního poslání může dvojjazyčná podoba této verze mnohým posloužit i jako pomůcka při zpracování anglicky psaných odborných publikací nebo při vyhledávání informací v zahraničních databázích.

Příprava třetího vydání

Všechny činnosti spojené s překladem a nutnou redakční úpravou aktualizovaných dat za rok 1997 jsou skončeny.

V současné době probíhají intenzivní práce na vývoji nového softwaru, který by umožnil - mimo jiné - uživatelsky vstřícným způsobem do procesu vyhledávání plně zapojit hierarchickou strukturu MDT. Předpokládáme, že veškeré aktivity spojené s přípravou stromové struktury a nezbytným testováním proběhnou v příštích třech měsících a že třetí verze CD-ROM, původně ohlášená na počátek roku 1999, vyjde ve čtvrtém čtvrtletí tohoto roku.

Vzhledem k technickým problémům na straně BSI dosud nemáme k dispozici aktualizovanou verzi UDC MRF se změnami a doplňky za rok 1998. Po jejím obdržení se, v závislosti na množství úprav, které bude nutno realizovat, a času, který budeme na tyto zásahy mít k dispozici, rozhodneme, zda třetí vydání CD-ROM bude obsahovat aktualizace za jeden nebo dva roky.

Vybrané znaky MDT

Publikaci „Vybrané znaky MDT. Příručka pro věcný popis dokumentů“ vydala NK ČR již dvakrát, a to v rámci projektu MAKS (na základě českého vydání MDT publikovaného ÚVTEI). Účelem vybraných znaků je především jednotná systematická indexace počítačových databází. Podkladem pro vznik další, právě zpracovávané aktualizované verze vybraných znaků MDT se stal nejnovější soubor znaků UDC/MDT. S jejím tištěným vydáním se počítá ve třetím čtvrtletí tohoto roku.

Změny v klasifikaci MDT

Projekt restrukturalizace se zatím dotkl jen některých tříd MDT, na mnoha místech souboru však dochází k větším či menším změnám notace MDT nebo textových částí jednotlivých záznamů.

Na prvním CD-ROM je oproti stávajícím tabulkám MDT významně přepracována třída **8 (Jazyk. Lingvistika. Literatura)**, její struktura však zůstala z větší části zachována. Př.: Lingvistika - 81 (dosud 80)

Jednotlivé jazyky - 811 (dosud 802/809)

Čeština - 811.162.3 (dosud 808.50)

Literatura v jednotlivých jazycích - 821
(dosud 820/899)

Česká literatura - 821.162.3 (dosud 885.0)

Mnohem podrobněji jsou rozpracovány oddíly **544** (dosud 541 - **Fyzikální chemie**), **64 (Domácí hospodářství) nebo 531/534 (Mechanika)**, který navíc doznal zásadních změn. Přepřacovány byly i některé pomocné znaky, zvláště **všeobecné pomocné znaky jazyka**, jejichž nová podoba je příčinou velké části změn ve třídě 8.

Druhé vydání CD-ROM se od prvního vydání dosti podstatně liší. Nejvýznamnějším rozdílem je přítomnost nově zavedeného oddílu **004 (Počítačová věda. Výpočetní technika)**, s níž souvisí zrušení oddílu 519.68 (Programování. Programovací jazyky) a dramatické omezení oddílu, v němž byla rozpracována tematika počítačů a zpracování dat - 681.3. Přepřacována byla **systematika strunatců - žijících i fosilních (596/599, resp. 566/569)**. Další změny, tentokrát směrem k původnímu stavu, znovu postihly oddíl **531/534 (Mechanika)**. Přepřacována je rovněž třída **9 (Geografie. Biografické studie. Dějiny)**. Změny v ní přítomné nejsou jen důsledkem zásahů do **všeobecných pomocných znaků místa**; geografický údaj, dříve připojovaný za základní dvoj- nebo trojčíslí oboru, se za ním nyní uvádí v závorce.

Př.: Vlastivěda České republiky - 908(437.1/.2)

(dosud 908.437.1/.2)

Geografie České republiky - 913(437.1/.2)

(dosud 914.371/.372)

Dějiny České republiky - 94(437.1/.2)

(dosud 943.71/.72)

Revizi se nevyhnuly ani **zvláštní pomocné znaky třídy 7**.

Restrukturalizace MDT - výhled

Restrukturalizace, aktualizace a různé úpravy postupně čekají všechny třídy MDT. Tento proces, na němž participují odborníci z mnoha zemí světa, však bude dlouhodobý. Např. přípravy na úplné přepracování třídy **2 (Náboženství. Teologie)** probíhají již od začátku 90. let. V různých stadiích rozpracování se nachází **astronomie (52)**, **matematická analýza (517)** a další obory. Zásadní proměnou právě prochází **lékařství (61)**, které bude v konečné fázi propojeno se souvisejícími oblastmi obecné biologie a zoologie.

Výhody práce s CD-ROM

Znaky MDT, kterých je v souboru téměř 61 000, jsou rozpracovány poněkud podrobněji než ve slovenském středním vydání tabulek MDT z roku 1981. Jejich pořadí odpovídá hierarchickému řazení obvyklému v tištěných tabulkách. Díky užitému softwaru je kromě běžného prohlížení záznamů možné jednoduchým způsobem vyhledat

jak numerický znak, tak žádané téma po jednotlivých slovech nebo, za použití logických operátorů, zadáním kombinace jednotlivých údajů. V bázi si lze také snadno zobrazit přehled záznamů nižší hierarchické úrovně nebo se naopak rychle pohybovat po hierarchickém žebříčku vzhůru.

Perspektivy elektronické verze MDT (UDC MRF)

Zpřístupnění elektronické podoby UDC/MDT na CD-ROM významnou měrou přispěje k uskutečnění našeho záměru - zkvalitnit údaje věcné analýzy propojením znaků MDT s adekvátními předmětovými hesly NK ČR (PHNK).

Domníváme se, že důsledným zapojením znaků MDT do procesu věcného pořádkání informací a aktualizací slovního vyjádření těchto znaků i použitých předmětových hesel vytvoříme nástroj účinný a uživatelsky vstřícný i v objemných univerzálních databázích a v prostředí internetu. Předpokladem úspěšnosti celého projektu je právě tato elektronická verze UDC/MDT.

Marie Plechšmídová

Národní knihovna ČR

e-mail: marie.plechsmidova@nkp.cz